

Теоретичні основи формування студентської автономії у навчанні англійської мови для спеціальних цілей

У статті проаналізовано роботи науковців з проблеми формування навчальної автономії студентів у процесі вивчення англійської мови для спеціальних цілей, зроблено висновки про сутність поняття, складові зазначеного феномену та ролі викладачів. Запропоновано шляхи розвитку студентської автономії в немовному університеті.

Поняття *учнівська автономія* є предметом жвавих дискусій педагогів та науковців впродовж кількох десятиліть. Цікавість до такого освітнього явища на думку Філіпа Бенсона спричинила поява нових підходів до мовної освіти, які були центровані на учневі й включали різні аспекти самостійності учня/студента у опануванні нерідної мови [1]. Слід зазначити, що феномен автономного або самостійного навчання є звичним для освітніх систем західноєвропейських країн та Америки, але в українській школі він досить новий. Адже, незважаючи на офіційну освітню політику заохочування реалізації самостійності учнів в Україні, чимало вчителів середніх шкіл та викладачів закладів вищої освіти застосовують підходи та методи, до яких вони звикли.

Термін *учнівська автономія* в мовній освіті було вперше застосовано у доповіді Хенрі Холека у 1981. Визначення самостійності учня було сформульовано як «...діяльність, яку учень розвинув, щоб взяти на себе ініціативу у власному навчанні». Вчений підкреслив, що ця діяльність включає визначення цілей навчання; його змісту; вибір методів і прийомів навчання; визначення порядку моніторингу рівня знань; оцінювання та самооцінка власних результатів [2, с.3].

Цю думку підхопили чимало дослідників, серед яких Девід Літл. Він зокрема зазначив, що «*основою самостійності учня є прийняття ним відповідальності за своє навчання*» [3, с. 175]. Широке поняття автономії за Літлом включає три аспекти: *технічний* - вивчення мови без втручання вчителя; *психологічний* - здатність брати на себе більше відповідальності за своє навчання; *політичний* - контроль студента за змістом навчання та його процесом [4]. Підтримуючи ці ідеї, Леслі Дікінсон висловила думку про те, що «*учні не беруть автоматично відповідальність за своє навчання і не обов'язково розмірковують над його процесом*», а отже часто роблять це несвідомо [7]. Продовжуючи цю думку Філіп Байрамі підкреслив, що вчителі повинні надати студентам відповідні інструменти та можливості для практики самостійного навчання.

Чималим у розвиток теорії формування учнівської автономії є внесок Філіпа Бенсона і Пітера Воллера. Вони пояснили різницю між поняттями *самостійності* та *незалежності* учнів/студентів у вивченні мови окресливши ситуації, в контексті яких можна використовувати поняття *незалежності*. Це,

зокрема, наявність вроджених здібностей студентів, які пригнічуються інституційною освітою; ситуації, в яких учні навчаються повністю самостійно; реалізація права тих, хто навчається, визначати напрям свого навчання і тому подібне [5, с.2].

Активно працюючи над розвитком теорії формування автономії учнів та студентів у вивченні іноземної мови Девід Літл визначив оптимальні шляхи досягнення мети формування самостійності учнів та студентів. Це, зокрема надання можливостей проявляти самостійність, у такий спосіб самостійно обирати та засвоювати навчальний зміст;

демонстрація оптимальних способів пошуку інформації для навчання (зокрема користування словниками, довідниками тощо);

допомога у розумінні мови як системи;

схвалення вчителями та заохочення учнів до більшої незалежності (у такий спосіб демонструється легітимізація самостійності учнів у навчанні);

переконання учнів у тому, що вони здатні до більшої самостійності, шляхом формування успішного досвіду самостійного навчання [14].

За словами Вільяма Літлвуда, поняття автономії включає *вимір відповідальності за власне навчання*, що передбачає перенос на учня чи студента деяких важливих функцій, які традиційно належать вчителю. Ці процеси включають визначення цілей навчання, вибір методів, оцінку результатів [7,8]. Ці ідеї отримали підтримку в роботах інших дослідників, як-от в роботі Л. Байрамі, зазначено, що *«учні повинні мати можливість будувати власні критерії якості своєї роботи... бути незалежними... і мати можливість робити судження про свої сильні та слабкі сторони навчання»* [9, с.425].

Разом із тим, Хенрі Холек справедливо зазначає, що *«автономія не є вроджена здатність, але її можна набути природним шляхом або завдяки процесу формального навчання»* [2, с.3]. Девід Літл на підтримку заявляє таке: *«учні, які беруть на себе відповідальність за своє навчання, з більшою ймовірністю досягнуть своїх навчальних цілей»*. Дослідник також чітко зазначив, що без відповідного керівництва учень не зможе усвідомити створених для цього можливостей [3, с. 176]. Уже згадувана Леслі Дікінсон з цього приводу висловлює думку, що *«...певна лібералізація класу допоможе учням взяти на себе відповідальність за своє навчання»* [10]. Отже, роль вчителів є дуже важливою в автономному навчанні учнів, і її не можна ігнорувати. Зв'язок між автономією вчителя та автономією учнів був у центрі уваги багатьох дослідників. Серед них Девід Літл, який звернув увагу на важливість наявності *автономних викладачів* для сприяння розвитку автономії учнів, а також наголосив на необхідності ретельного аналізу та дослідження цієї концепції. Він висловив ідею про те, що *«автономія учня розвивається через педагогічний діалог, у якому вчителі реалізують свою власну автономію»* [3]. Цьому аспекту приділив чимало уваги Вільям Літлвуд, вивчаючи це педагогічне явище з двох різних точок зору, зокрема як здатність самостійно приймати рішення, що передбачає наявність готовності до дій, та як бажання зробити власний вибір [7]. Втім, Філіп Бенсон назвав концепцію автономії вчителя однією з найбільш проблематичних, тому що *«у літературі з викладання мови набагато більше уваги приділяється автономії вчителя як професійній якості*

ніж зв'язку між автономією вчителя та учнем» [11]. А отже, як наголошував К. Джоші, щоб мати можливість сприяти автономії учнів у класі, вчитель повинен сам бути достатньо автономним [13].

Ми розуміємо термін *студентська автономія у вивченні мови ESP* як навчально-педагогічну діяльність, яку виконують студенти під методичним і науковим керівництвом викладача в контексті здобуття знань і навичок, формування у них готовності брати на себе відповідальність за власне навчання відповідно до конкретних потреб майбутнього професійного спілкування англійською мовою. Ми розглядаємо поняття *автономії викладача* як готовність і здатність викладача контролювати навчання з метою зробити студентів активними та незалежними у опануванні англійської мови. Створене при цьому *навчально-педагогічне середовище* характеризується сприятливими умовами для виховання самостійності студентів, зокрема передбачає ознайомлення студентів зі способами пошуку інформації; м'якість у плануванні змін, але чітка вимога охопити всі аспекти змісту навчання; нейтральне ставлення до помилок і позитивне ставлення до їх аналізу. Важливим засобом ми вважаємо сприятливу атмосферу в класі, взаємодопомогу та забезпечення консультативної підтримки. Викладачам доцільно перш за все звернути увагу на проблеми у навчанні студентів та їх індивідуальні потреби. Корисними є завдання на пошук та добір інформації в Інтернеті для виконання студентами творчих завдань на професійно спрямовані теми, створення навчальних ресурсів, що стосуються змісту уроку та подальшого представлення результатів на уроці. Проектна робота значно розширює професійний кругозір студентів, дає їм відчуття причетності до процесу навчання та відповідальності за те, що відбувається на занятті. Сприятливими розвитку автономії студентів у нелінгвістичних університетах є підходи, спрямовані на включення реального життя в процес навчання студентів. Обговорювати проблеми майбутньої професії доцільно індивідуально або в групах у формі коротких бесід з метою усвідомлення потреби вивчення англійської мови для майбутньої професії. Важливо також обирати теми для студентських проектів та заслуховувати їх презентації результатів, щоб викликати почуття відповідальності за те, що відбувається під час уроку. Корисно вести особисті блоги чи щоденники, що відображають навчальний досвід, це допомагає їм визначити свої сильні та слабкі сторони, дає змогу знайти шляхи покращення результатів навчання, інформує про симпатії та антипатії у процесі навчання. Такий підхід не лише корисний для розвитку навичок письма та вміння виражати почуття і ставлення до вивченого матеріалу, а і створює можливості для студентів проаналізувати своє навчання та розглянути перспективи подальшого зростання. Окрім того, важливо для студентів постійно проводити само- та взаємооцінювання і у такий спосіб надавати студентам можливість бути відповідальними за своє навчання.

Отже, розвиток студентської автономії є неодмінною умовою навчання в сучасному університеті. Термін *студентська автономія у вивченні мови ESP* означає навчально-педагогічну діяльність, яку виконують студенти під керівництвом викладача з метою формування у них готовності брати на себе відповідальність за власне навчання відповідно до конкретних потреб майбутнього професійного спілкування англійською мовою. Це поняття має

зв'язок з терміном *автономія викладача*, що означає здатність керувати навчальним процесом з метою зробити студентів активними та незалежними у опануванні англійської мови. Створене при цьому *навчальне середовище* характеризується сприятливими умовами для формування у студентів самостійності у навчанні. Слід зазначити, що цей освітній феномен потребує подальших досліджень. Зокрема майбутні пошуки повинні бути присвячені визначенню рівнів автономії учнів. Крім того, ми вважаємо за необхідне якнайшвидше розпочати формування самостійності учнів у вивченні іноземних мов у молодшому віці.

Список літератури

1. Benson Ph. (2005) Teaching and researching autonomy in language learning. *Autonomy in language learning*. London, Longman, pp. 111-117. https://www.academia.edu/1144280/Teaching_and_researching_autonomy_in_language_learning. (Accessed 13.06.22)
2. Holec, H. (1981). *Autonomy and Foreign Language Learning*. Oxford: Pergamon. First published 1979, Strasbourg: Council of Europe. 183p.
3. Little D. (1995). Learning as dialogue: The dependence of learner autonomy on teacher autonomy. *System* 23 (2) pp. 175-181. <http://eprints.teachingandlearning.ie/2753/1/Little%201995.pdf> (Accessed 05.06.2022).
4. Finch A. Autonomy: Where are we? Where are we going? https://www.academia.edu/6022949/Autonomy_Where_are_we_Where_are_we_going (Accessed 12. 07.22)
5. Benson Ph. & Voller P. (1997) *Autonomy and Independence in language learning*. Harlow: Longman. https://www.academia.edu/2249379/Autonomy_in_language_learning (Accessed 15. 07.22)
6. Thanasoulas D. (2000). What is Learner Autonomy and how it can be fostered. *ELT Newsletter*. 32. 9(2). <http://iteslj.org/Articles/Thanasoulas-Autonomy.html> (Accessed 13.08.22)
7. Littlewood W. (1996) "Autonomy": anatomy and a framework. *System*, 24, 427-435.
8. Littlewood W. Defining and developing autonomy in East Asian contexts. *J. App. Ling*, 20, 71–94, (1999) doi.org/10.1093/applin/20.1.71. (Accessed 13.06.22)
9. Bajrami L. (2015). Teacher's new role in language learning and in promoting learner autonomy. *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 427. https://www.researchgate.net/publication/283164903_Teacher's_New_Role_in_Language_Learning_and_in_Promoting_Learner_Autonomy (Accessed 15.06.22).
10. Dickinson L. (1987). *Self-Instruction in Language Learning*. Cambridge University Press. 200p.
11. Benson Ph. (2006). Autonomy in language teaching and learning. *Language teaching* 40, pp. 21-40. doi:10.1017/S0261444806003958. Cambridge University Press, UK. http://www4.pucsp.br/inpla/benson_artigo.pdf (Accessed 18.06.22)

12. Dickinson L. (1992) *Learner Autonomy 2: Learner Training for Language learning*. Dublin: Authentik. https://www.academia.edu/2249379/Autonomy_in_language_learning (Accessed 15.06.22)
13. Joshi K. (2011). Learner perceptions and Teacher Beliefs about Learner Autonomy in Language learning. *NELTA* 16 (1-2) 13-29. <https://doi.org/10.3126/nelta.v16i1-2.6126> (Accessed 18.06.22)
14. Little D. Learner autonomy and second/foreign language learning/ The Guide to Good practice for learning and teaching in Languages and are Studies. Editors CIEL Language support network: https://www.researchgate.net/publication/259874624_Learner_autonomy_and_second_foreign_language_learning (Accessed 01 08. 22).